

ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР

RESEARCH OF THE PROSPECTS OF TOURISM DEVELOPMENT IN THE UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S INTEGRATION INTO THE EUROPEAN SPACE

Оболенцева Л.В.

доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри туризму і готельного господарства,
Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова

Богдан Н.М.

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри туризму і готельного господарства,
Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова

Бєленко І.О.

магістр,
Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова

Obolentseva Larisa

Doctor of Economics,
Head of the Department of Tourism and Hospitality,
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Bogdan Natalia

Doctor of Economics,
Professor of the Department of Tourism and Hospitality,
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Belenko Irina

Master's Degree of the Department of Tourism and Hospitality,
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Метою статті є дослідження проблем та перспектив територіального розвитку туризму та розроблення стратегії розвитку туризму в об'єднаних територіальних громадах (ОТГ). Незважаючи на достатньо велику кількість досліджень у сфері розвитку туризму, питання ресурсного, організаційного та фінансового забезпечення розвитку туризму в межах ОТГ залишається невирішеним, що зумовлює актуальність даного дослідження. У статті уточнено тлумачення поняття «ОТГ», проведено дослідження туристсько-рекреаційних ресурсів ОТГ, їх потенціалу, розроблено стратегію розвитку туризму. Доведено, що вирішення завдання зацікавлення туристів потребує від ОТГ модернізації матеріально-технічної бази, вдосконалення культурної спадщини, розроблення сучасних підходів для створення цілісного уявлення про об'єкт, що буде наголошувати на його унікальності та сприятиме заохоченню туриста повернутися ще раз. Обґрунтовано необхідність удосконалення законодавчої бази, а саме Закону «Про охорону спадщини». Розвиток туризму та залучення туристів в ОТГ потребують розроблення та реалізації розумної стратегії, яка дійсно призведе до стійкого розвитку туризму в регіонах України та в межах національного економічного простору.

***Ключові слова:** об'єднана територіальна громада, туризм, розвиток туризму, туристсько-рекреаційний ресурс, потенціал, стратегія.*

Целью статьи являются исследование проблем и перспектив территориального развития туризма и разработка стратегии развития туризма в объединенных территориальных общинах (ОТО). Несмотря на достаточно большое количество исследований в области развития туризма, вопросы ресурсного, организационного и финансового обеспечения развития туризма в пределах ОТО остаются нерешенными, что обуславливает актуальность данного исследования. В статье уточнено толкование понятия «ОТО», проведено исследование туристско-рекреационных ресурсов ОТО, их потенциала, разработана стратегия развития туризма. Доказано, что решение задачи интерес туристов требует от ОТО модернизации материально-технической базы, совершенствования культурного наследия, разработки современных подходов для создания целостного представления об объекте, что будет подчеркивать его уникальность и способствовать поощрению туриста вернуться еще раз. Обоснована необходимость совершенствования законодательной базы, в частности Закона «Об охране наследия». Развитие туризма и привлечение туристов в ОТО требуют разработки и реализации разумной стратегии, которая действительно приведет к устойчивому развитию туризма в регионах Украины и в пределах национального экономического пространства.

Ключевые слова: объединенная территориальная община, туризм, развитие туризма, туристско-рекреационный ресурс, потенциал, стратегия.

The purpose of the article is to study the problems and prospects of tourism development and develop a strategy for tourism development in the UTC. To understand the peculiarities of tourism development in the UTC it is necessary to understand the problems and prospects of development of the tourism market of Ukraine as a whole. However, despite the large number of researches in the field of tourism development, the issues of resource, organizational and financial support of tourism development within the UTC remains undeveloped, which determines the relevance of this study. The method of theoretical generalization is used to clarify the interpretation of the concept of UTC, with the help of a combination of methods of sectoral and territorial analysis conducted a study of tourism and recreational resources of UTC, their potential, based on the use of abstract and logical methods developed strategy of tourism development. It is justified that it is possible to activate the development of tourism in a certain territory due to the creation of the UTC, as the UTCs become centers that create tourist products and which, if successfully implemented, bring profit to the communities. It was determined that at present the programs of tourism development in the UTC are at the stage of development of strategies, many of them have already published their plans, but the state of the tourism industry in Ukraine requires additional initiatives and programs, taking into account the peculiarities of the territories. It is proved that the solution to the problem of tourists' interest requires the UTC to modernize the material and technical base, improve the cultural heritage, develop modern approaches to create a holistic view of the site, will emphasize its uniqueness and will encourage tourists to return again. The need to improve the legislative framework, in particular, the law "On Heritage Protection", as the recommendations in the law are mainly prohibited and restrictive, which refer only to the protection of objects, but not to their use. Today, it is important to focus the efforts of the state authorities not only on this, but also on the use, revival and dissemination of cultural heritage.

Key words: united territorial community, tourism, tourism development, tourism and recreation resource, potential, strategy.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Туристська галузь сьогодні стрімко розвивається, охоплюючи всі можливі напрями, оскільки туризм є інтересом суспільства у цілому і джерелом доходів, як на мікро-, так і на макроекономічних рівнях, а також є одним з основних чинників створення додаткових робочих місць, прискорюючи розвиток дорожнього та готельного будівництва та стимулюючи виробництво всіх видів транспортних засобів, сприяє збереженню народних промислів і національної культури регіонів та країн.

За прогнозами Всесвітньої туристської організації (UNWTO), число туристських прибуттів до 2020 р. становитиме 1,6 млрд осіб, світові доходи від туризму в 2020 р. зростуть до 2 трлн дол. [1].

Стосовно України, то проведені соціологічні дослідження у 2017 р. свідчать про те, що 66% українців жодного разу не були за кордоном, але вже у 2018 р., за даними Держприкордон-

служби, кількість тих, хто виїхав за кордон, зросла на 3,3%, до 12,9 млн осіб. Оптимістичною виглядає статистика міжрегіональних подорожей: так, 75% опитаних франківців і 59% харків'ян хоча б раз виїжджали в інший регіон (28% і 18% із них відповідно – безліч разів) [2].

Ураховуючи мультиплікативний вплив туристської галузі на соціально-економічний рівень розвитку територій, проблематика територіального розвитку туризму все частіше стає предметом наукових досліджень. у контексті європейського вектору розвитку України одними з найактуальніших питань є проблеми та перспективи розвитку туризму в об'єднаних територіальних громадах (ОТГ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Кожна громада здійснює аналіз розвитку туризму своєї місцевості, кожна з них унікальна та має свої певні ресурси та стратегії розвитку. Розвиток туризму в ОТГ можна розглядати як розвиток

туристського кластера, тобто певного територіального утворення.

Саме тема розвитку туристських кластерів знайшла своє відображення у працях М. Портера, який наполягав, що успішний розвиток кластера потребує стійкої стратегії розвитку [3, с. 205–206] Також темі розвитку кластерів присвятили свої праці такі вчені, як О. Коль [4, с. 45], Є. Відіщева, І. Потапова [5, с. 52–65], В. Данільчук [6, с. 107–113].

Для розуміння особливостей розвитку туризму в ОТГ необхідно усвідомити проблеми і перспективи розвитку туристського ринку України загалом. Ці питання розглянуто у дослідженнях та публікаціях таких фахівців, як С. Підмогильний, Е. Шаповалова, В. Банько, Е. Павленко.

Однак, незважаючи на достатньо велику кількість досліджень у сфері розвитку туризму, питання ресурсного, організаційного та фінансового забезпечення розвитку туризму в межах ОТГ залишається невирішеними, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Нині в Україні є 882 громади, кожна з них має потенціал та рекреаційно-туристські ресурси для розвитку тієї чи іншої місцевості для заохочування закордонних та внутрішніх туристів.

Проблема розвитку туризму в межах ОТГ полягає у тому, що рівень матеріально-технічної бази туристських об'єктів не відповідає сучасним вимогам і потребує вдосконалення й модернізації, а це створює певні виклики за ресурсного обмеження ОТГ. Насамперед, є проблеми, пов'язані з рівнем сервісного обслуговування та будівництвом сучасних засобів розміщення, відсутністю реставрації пам'яток культурної спадщини, незадовільним станом доріг та відсутністю під'їздів до рекреаційно-туристських об'єктів тощо.

Крім цього, виникає питання підвищення ініціативи ОТГ до розвитку туризму та залучення зовнішнього фінансування. Зовнішнє фінансування необхідне громадам тому, що фінансові ресурси ОТГ складаються із власних доходів і коштів, переданих із державного бюджету.

Власні доходи включають: відрахування від загальнодержавних податків і зборів (податку з доходів фізичних осіб (надходження від якого забезпечують майже 57% усіх власних доходів ОТГ), акцизів, рентних платежів та ін.), надходження від місцевих податків і зборів (єдиного податку, податку на майно, плати за землю, туристичного збору тощо) та інші надходження (штрафи, кошти від відчуження комунального майна, гранти і т. д.). Власних коштів не завжди вистачає на застосування певних діючих стратегій розвитку туризму в громадах.

Також, на жаль, є проблеми й на законодавчому рівні. Дослідивши Закон України «Про

охорону спадщини», можна побачити лише статистичні поняття, які не спонукають до розвитку, в яких йдеться лише про охорону об'єктів, але ж не про їх використання. Водночас Конвенцією ЮНЕСКО про охорону та заохочення культурного різноманіття було затверджено, що культурна спадщина є інструментом застосування певної сталості, збереження екології, збереження різноманіття, створення нових форм економічних можливостей. На жаль, після перекладу цієї конвенції на українську мову її зміст було спотворено. Тобто тепер говориться не про вплив спадщини на місцевість, регіон, країну тощо, а про наш вплив на неї [7].

Усі ці складнощі зумовлюють необхідність й вчасність наукових досліджень щодо особливостей та ресурсного забезпечення розвитку туризму в ОТГ.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою дослідження є визначення проблем і перспектив розвитку туризму та розроблення стратегії розвитку туризму в ОТГ.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Об'єднана територіальна громада (ОТГ) – це об'єднання жителів певних регіонів в один адміністративний центр самоврядування, які засновані внаслідок реформи децентралізації за Законом «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [8]. Саме завдяки створенню ОТГ можливо активізувати розвиток туризму на певній території, оскільки ОТГ стають центрами, які створюють туристські продукти та які за умови вдалої реалізації приносять прибутки громадам.

Повноваження органів ОТГ доволі широкі – від розроблення стратегії розвитку до організації благоустрою місцевостей, які входять до складу громади. Зокрема, рада затверджує бюджет ОТГ, створює виконавчий комітет, установлює місцеві податки і збори, визначає, яким буде соціально-економічний і культурний розвиток громади, тощо. Виконавчий комітет, своєю чергою, забезпечує використання бюджету ОТГ, організовує діяльність відділів, управлінь, комунальних підприємств, установ та організацій ОТГ. Також він має право змінювати або скасовувати акти підпорядкованих йому відділів, управлінь та їхніх посадових осіб тощо.

Розвиток ОТГ повинен узгоджуватися із загальною стратегією розвитку відповідної області для формування потужних конкурентоспроможних регіонів і зрівноваження регіонів у межах країни. На практиці ОТГ, які «вписують» свій розвиток у регіональні стратегії, мають змогу отримати фінансування з обласних бюджетів під програми регіонального розвитку. Але, насамперед, усі програми побудовані на тому, що донорське фінансування дає від 50% до 85% необхідних коштів, а решту ОТГ потрібно залучати із власного бюджету. На жаль, не всі громади мають таку можливість.

За оцінками експертів, туризм є тим механізмом, що запускає всі інвестиційні та розвіткові процеси як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівні. Це один із найшвидших методів повернення грошей у бізнесі. А ще це – феноменальна сфера, бо поєднує понад 50 суміжних галузей економіки. Вона залучає всіх – від аграріїв та промисловців до тих, хто вивозить сміття. Це кластер, який є індикатором розвитку місцевої громади, починаючи від доріг і закінчуючи медичним обслуговуванням [9].

Проблематика розвитку туризму в межах ОТГ – це питання, що є новим в українській теорії і практиці розвитку туризму. Але останнім часом йому починають приділяти увагу на різних рівнях.

Так, у Херсонській області відбувся туристський хаб для об'єднаних громад «Розвиток туризму в умовах нових громад», на якому було зібрано 75 об'єднаних громад з усієї України, представників туристського бізнесу, проєктів міжнародної технічної допомоги, регіональних та центральних органів влади.

З урахуванням складності проблематики розвитку туризму в ОТГ уявляється доцільним у межах широкої дискусії обговорення таких завдань, що потребують вирішення:

- державна підтримка місцевого туризму;
- шляхи збереження та розвитку туристичної «родзинки»;
- розроблення «туристичного набору» громади: що варто мати громаді, щоб про неї дізналися;
- створення мережі Зелених шляхів (Greenways) в Україні та їхній вплив на розвиток громад, бізнесу та територій ПЗФ;
- природно-заповідний фонд України: міфи, реальність, перспективність для розвитку туризму;
- спілкування тет-а-тет з інвестором із метою фінансування програм розвитку туризму в ОТГ;
- напрями розвитку фінансової самостійності громад за рахунок заробляння на туризмі;
- організація туризму в «нетуристичних» місцях;
- розроблення історії громади з метою заохочення туристів;
- залучення зовнішнього фінансування (інвестиції, бізнес та технічна підтримка);
- розвиток тематичного туризму в ОТГ: гастротуризм, екотуризм, індустриальний туризм тощо.

Окрім зазначених вище питань, розглядалася проблема того, як побачити та розповісти про неочевидні переваги громади в контексті туристичної привабливості [10].

Передусім громада повинна усвідомлювати рівень своєї конкурентоспроможності, які є об'єкти, що будуть привабливі туристам, чи присутня «якірна атракція» в певному регіоні.

Якірна атракція – це об'єкти або місцевість, яка спроможна затримати людей або зацікавити

туриста у поверненні туди ще раз. Наприклад, Буковель в Івано-Франківській області.

Велику роль також грають засоби розміщення, заклади харчування та сувенірна лінія, які повинні вплинути на те, що турист буде витратити кошти на території певної ОТГ. Та останній, але не менш важливий пункт, – це розуміння того, яких саме туристів громада хоче зацікавити.

Використання усіх цих складників надає можливість скласти стратегію розвитку туризму в ОТГ та розрахувати її економічні характеристики.

В Україні близько 805 об'єктів культурної спадщини національного значення, з них 478 об'єктів знаходяться у невеличких містах та селах, які об'єднують ОТГ. Також 4 244 пам'ятки місцевого значення та весь заповідний фонд, а це 8 245 га [11]. Отже, можна зробити висновок, що туристсько-рекреаційних ресурсів на територіях ОТГ для розвитку туризму достатньо. Якщо говорити про сільську місцевість та її спадщину, то можна розглянути такий аспект, як сільське господарство, яке може зацікавити туриста гастрономічними турами, наприклад вино та сир.

Насамперед першим аспектом стратегії розвитку туризму може виступати бренд того чи іншого об'єкта спадщини.

Бренд – це позитивне або негативне уявлення туриста про об'єкт. В ОТГ бренд повинен говорити туристам про унікальність даної місцевості або об'єкта та охоплювати всю територію ОТГ. Так, наприклад, якщо говорити про Святогірськ та село Унів, то туристи уявляють Святогірську Лавру. У цьому разі не потрібен бренд, назва «Святогірськ» говорить сама за себе. Якщо роздивитися село Унів, то не всі знають це село як місцевість, хоча там знаходиться унікальна Свято-Успенська Унівська Лавра.

Другим аспектом опрацювання спадщини, тобто інтерпретація об'єкта або місцевості, можуть бути:

- легенда;
- створення цілісного уявлення цього міста, особи або історії цього об'єкта;
- застосування сучасних технологій;
- візуальні та інші органолептичні системи сприйняття;
- спроможність транспортного забезпечення.

Третій аспект – це здатність туристів потрапити до об'єкта, тобто задовільний стан дороги, можливість паркування тощо.

Четвертим аспектом мають виступати розважальні заходи, тобто фестивальний туризм. Серед основних видів фестивального туризму виділяють етнічні, релігійні, музичні, гастрономічні, спортивні та фестивалі сучасних субкультур. В Україні є велика різноманітність туристських ресурсів, які здатні стати основою для зародження фестивального руху, а отже, й розвитку подієвого туризму в ОТГ.

Це можуть бути також такі різновиди фестивалів [12, с. 56–60]:

- регіональні (охоплюють людей з однієї області або ж одного ОТГ);
- місцеві (охоплюють людей з одного селища або міста);
- національні (фестивалі, які відвідують туристи з усіх регіонів країни);
- міжнародні чи міжнаціональні (фестивалі, які відвідують туристи з різних країн).

На території України особливу роль відіграють музикальні та гастрономічні фестивалі. За допомогою саме таких фестивалів ОТГ має можливість зацікавити туристів познайомитися з традиціями, культурою та культурною спадщиною окремої території.

П'ятим аспектом визначимо розвиток екотуризму, або «зеленого» туризму. «Зелений» туризм в Україні – достатньо новий напрям відпочинку, популярність якого зростає з року в рік. Не секрет, що погана екологічна обстановка у великих містах, необхідність вирішення повсякденних проблем у бізнесі та побуті призводять до стресів і нервового напруження. Із цієї причини все більше людей вибирають відпочивати ближче до природи, щоб насолоджуватися свіжим повітрям, гуляти лісом, збирати свіжі ягоди і гриби, пити воду з джерела і харчуватися натуральними продуктами.

Екотуризм розвивається за трьома напрямками:

- активний відпочинок (похід);
- тимчасове проживання в наметі у лісі або на березі річки, озера;
- комфортний відпочинок у невеликому котеджі в селі;
- створення вело-маршрутів.

Із цього переліку, з огляду на європейський досвід, варто виділити саме створення мережі веломаршрутів в ОТГ.

Саме цей напрям сприяє не тільки розвитку екотуризму, а й здоров'ю населення та поліпшенню екологічної ситуації території [13, с. 67].

- Розвиток цього напрямку туризму потребує:
- створення централізованої мережі маршрутів для туристів на території громади;
 - створення та благоустрій місць паркування на території населених пунктів та поза межами;
 - благоустрій зупинок громадського транспорту;
 - створення пунктів прокату;
 - створення інформаційних матеріалів про маршрути тощо.

Оскільки саме в селищах або біля них знаходяться всі зони, де можна займатися екотуризмом, ОТГ можуть активно розвивати саме цей вид туризму.

Етапи розроблення стратегії розвитку туризму в ОТГ наведено в табл. 1.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У ході проведеного дослідження встановлено, що Україна потребує розроблення та реалізації програм територіального розвитку туризму, зокрема в ОТГ, оскільки приплив туристів сприятиме активізації розвитку економіки окремих територій і країни загалом. Вирішення завдання зацікавлення туристів потребує від ОТГ модернізації матеріально-технічної бази, вдосконалення культурної спадщини, розроблення сучасних підходів для створення цілісного уявлення про об'єкт, яке буде говорити про його унікальність та зможе заохотити туриста повернутися ще раз. Також для активізації територіального розвитку туризму

Таблиця 1

Змістовна характеристика стратегії розвитку туризму в ОТГ

Назва етапу	Зміст і характеристика етапу
1. Організація роботи з розроблення стратегії	Створення комітету для роботи над розробленням стратегії. До цього комітету можуть входити такі категорії учасників: представники місцевої влади, громадських організацій, запрошені експерти, представники туроператорів, активісти тощо
2. Аналіз туристського продукту та ринку туристських послуг	Аналіз туристсько-рекреаційних ресурсів місцевості, її конкурентних переваг та ризиків і викликів, урахуваючи специфіку регіону
3. Визначення стратегічного бачення	На основі аналізу стратегічних орієнтирів визначення стратегічного бачення розвитку туризму в місцевості, а саме бачення бажаного економічного стану в майбутньому
4. Формування стратегічних цілей	Розроблення та затвердження стратегічних цілей з урахуванням можливих ризиків та перешкод на шляху розвитку
5. Розроблення плану реалізації стратегії	Узгодження конкретних заходів, які мають бути вжиті для досягнення цілей стратегії, призначення відповідальних за їх виконання, встановлення термінів виконання та визначення необхідних ресурсів
6. Громадське обговорювання та ухвалення стратегії	Проведення громадських слухань, метою яких є ухвалення стратегії, після чого стратегія подається на розгляд і ухвалення міською радою як політики розвитку туризму в громаді
7. Моніторинг та впровадження стратегії	Створення системи моніторингу впровадження стратегії. Система має включати документ (положення) про систему моніторингу виконання стратегії

необхідне вдосконалення законодавчої бази, а саме Закону «Про охорону спадщини», оскільки рекомендації у Законі мають здебільшого забороняючий і обмежувальний характер. Сьогодні ж важливо спрямувати зусилля державної влади не лише на це, а й на використання, відродження та розповсюдження культурної спадщини.

Розвиток туризму та залучення туристів в ОТГ потребує розроблення та реалізації розум-

ної стратегії, яка дійсно призведе до стійкого розвитку туризму в регіонах України та в межах національного економічного простору.

Сьогодні програми розвитку туризму в ОТГ знаходяться на етапі розроблення стратегій, багато з них вже оприлюднили свої плани, але стан туристської галузі в Україні потребує додаткових ініціатив та програм, враховуючих особливості територій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт UNWTO. URL : <http://www2.unwto.org/ru> (дата звернення: 10.10.2019).
2. Офіційний сайт Державної прикордонної служби. URL : <https://dpsu.gov.ua> (дата звернення: 15.10.2019).
3. Портер М. Конкуренція. Київ, 2000. С. 205–206.
4. Коль О.Д. Концептуальные основы формирования кластера туристских предпринимательских структур по въездному туризму в крупном городе. *Проблемы современной экономики*. 2010. № 1(33). С. 45.
5. Создание туристского кластера как фактор устойчивого комплексного развития туризма в регионе. *Вестник Сочинского государственного университета туризма и курортного дела*. 2008. № 3–4(5–6). С. 52–65.
6. Економіка туризму. Концепція створення міжнародних туристичних центрів в Україні. *Наукові записки КІТЕП. Щорічник*. 2002. Вип. 2. С. 107–113.
7. Офіційний сайт УЦКД. URL : <http://uccs.org.ua/konventsiiia-pro-okhoronu-ta-zaakhochennia-rozmaittia-form-kulturnoho-samovyrazhennia-2/> (дата звернення: 10.10.2019).
8. Децентралізація. URL : <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення: 10.10.2019).
9. Офіційний сайт «Укрінформ». URL : <https://www.ukrinform.ua/> (дата звернення: 25.09.2019).
10. Офіційний сайт «Децентралізація». URL : <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення: 28.09.2019).
11. Офіційний сайт Міністерства культури України. URL : <http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk> (дата звернення: 10.10.2019).
12. Грицьку-Андрієш Ю.П. Фестивальний туризм у системі рекреаційно- туристської діяльності. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2010. Вип. 519–520. С. 56–60.
13. Писаревський І.М. Туризм як національний пріоритет : монографія. Харків : ХНАМГ, 2010. 67 с.

REFERENCES:

1. Official sayt UNWTO. URL: <http://www2.unwto.org/ru> (accessed: 10.10.2019).
2. Official sayt State Border Service. URL: <https://dpsu.gov.ua> (accessed: 15.10.2019).
3. Porter, M. (2000), *Competition*, Williams House, Moscow, 205-206 p.
4. Kol, O.D. (2010), *Konceptualnye osnovy formirovaniya klastera turistskih predprinimatelskih struktur po vezdnomu turizmu v krupnom gorode* [Conceptual bases for the formation of the cluster of the tourist entrepreneurial structures for inbound tourism in a large city]. *Problems of the modern economy*. № 1 (33), 45 p.
5. Potapova, I.I., Vidishcheva, E.V. (2008), *Sozdanie turistskogo klastera kak faktor ustojchivogo kompleksnogo razvitiya turizma v regione* [Creation of a tourist cluster as a factor of sustainable integrated tourism development in the region], *Vestnik of the Sochi State Unit of Tourism and Resort Business* № 3–4 (5–6), 52–65 p.
6. Danilchuk, V.F. (2002) *Ekonomika turizmu. Kontsepsiia stvorennia mizhnarodnykh turystychnykh tsestriv v Ukraini* [Economy of tourism. The concept of creation of international tourist centers in Ukraine], *KITEP Scientific Notes. Yearbook*. – Issue 2. – K. Knowledge of Ukraine, 107 – 113 p.
7. Official sayt UCCR. URL: <http://uccs.org.ua/konventsiiia-pro-okhoronu-ta-zaakhochennia-rozmaittia-form-kulturnoho-samovyrazhennia-2/> (accessed: 10.10.2019).
8. Official sayt Decentralization URL: <https://decentralization.gov.ua/> (accessed: 10.10.2019).
9. Official sayt Ukrainform. URL: <https://www.ukrinform.ua/> (accessed: 28.09.2019).
10. Official sayt Decentralization. URL: <https://decentralization.gov.ua/> (accessed: 25.09.2019).
11. Official sayt Ministry of Culture of Ukraine. URL: <http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk> (accessed: 10.10.2019).
12. Hrytsku-Andriiesh, Y. P. (2010) *Festyvalnyi turizm u systemi rekreatsiinoi – turystskoi diialnosti* [Festival tourism in recreation and tourism systems], Hrytsku – Andriiesh, Y. P., Buchko, J. I. *Scientific Bulletin of Chernivtsi University Iss.* 519-520, 56-60 p.
13. Pysarevskiy, I. M. (2010) *Turyzm yak natsionalnyi priorytet* [Tourism as a national priority], Pysarevskiy, I. M. *Monohrafiia*. – Kh. : KhNAMH, 67 p.